מי שמתו פרק שלישי ברכות

כא.

אלא יקבל. כל ברכה וברכה: **דלים בה מלכות שמים.** אין מלך העולם בברכות של י"ח: ה"ג **וכרי ברכת המזון לפניה דלים בה מלכות שמים כו'.** ליתנא אחרינא **שאני אפילו דלים בה מלכות שמים.** קבלת מלכות שמים כדאיתא בק"ש שמקבל עליו את הש' לאדון ומלך מיוחד ולהלי ליתנא גרסינן **וכרי ברכת המזון לאחריו דלים בה מלכות שמים** ולשון זה נראה שהוא עיקר מדמשני ליה אלא ק"ש וברכת המזון דאורייתא והאי נלאחריו עסקינן ומי ליתנא קמא הא לא אירי בברכת המזון לאחריו בדאתקפתיה דלהדרי תלמודא עילויה אלא ק"ש וברכת המזון דאורייתא כו'. ואית דגרסי הכא בלשון קושיא ק"ש דרבנן היא אלא ק"ש דלית בה מלכות שמים וברכת המזון דאורייתא לאפוקי תפלה דרבנן ואין בה מלכות שמים למאן דגרס הכי מפרשינן לקמן בשכבן ובקומן בדברי תורה כמיב: **כי שם ה' אקרא.** כשבא משה לפתות בדברי שירה אמר להם ליסראל מי מכבד תמלה ואתם ענו אחרי אמן כי שם ה' אקרא כברכה אתם הבו גודל לאלהינו באמן הכי מפרשי לה במסכת יומא (דף פ:): **שאינו טעון לפניו.** כלומר שלא מצינו לו מקרא מפורש לברך לפניו: **טעון לאחריו.** כדכתיב ואכלת ושבעת וברכת: **תורה שטעונה לפניה.** כדאמרן: **איכא למפרך.** מברייהו כשאתה בא ללמוד תורה מן המזון איכא למפרך מה למזון שכן נהנה וכשאתה בא ללמוד מזון מן התורה איכא למפרך מה לתורה שכן חי העולם הבא: **ק"ש דרבנן.** לקמן פריך לה: **אמר ויציב דאורייתא היא.** שמוכיר בה יציאת מצרים דמיונא דאורייתא היא דכתיב למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים (דברים טז): **דלית בה פרשי.** יציאת מצרים ומלכות שמים: **חוזר וקורא ק"ש.** קסבר ק"ש דאורייתא היא: **ולואי שיתפלל פסק הלכה כל היום.** בהלכות גדולות פסק הלכה כרבי יוחנן בפסק והלכה כשמואל ולואי שיגמרו. **את** הברכה אם נזכר באמצע הברכה באמת מן הברכות שטעה: **יחיד ויחיד.** כשהתפלל תחלה היה יחיד וכשבא שהתפלל והתחיל להתפלל היה ביחיד: **לו**

והרי תפלה דדבר שהצבור עסוקין בו ותנן [6]**היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר טעמא דאתחיל הא לא אתחיל לא יתחיל שאני תפלה דלית בה מלכות שמים והרי ברכת המזון לאחריו דלית בה מלכות שמים ותנן על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו אלא ק"ש וברכת המזון דאורייתא ותפלה דרבנן: אמר רב יהודה** [6] **[7]מנין לברכת המזון לאחריה מן התורה שנאמר [1]ואכלת ושבעת וברכת מנין לברכת התורה לפניה מן התורה שנאמר [2]כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו אמר ר' יוחנן למדנו ברכת התורה לאחריה מן ברכת המזון מקל וחומר וברכת המזון לפניה מן ברכת התורה מקל וחומר ברכת התורה לאחריה מן ברכת המזון מקל וחומר ומה מזון שאין טעון לפניו טעון לאחריו תורה שטעונה לפניה אינו דין שטעונה לאחריה וברכת המזון לפניה מן ברכת התורה מק"ו ומה תורה שאין טעונה לאחריה טעונה לפניה מזון שהוא טעון לאחריו אינו דין שיהא טעון לפניו איכא למפרך** [3] **מה למזון שכן נהנה ומה לתורה שכן חיי עולם ועוד תנן על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו תיובתא: אמר רב** [3]**יהודה ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא** [4]**אינו חוזר וקורא ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר אמת ויציב** [4]**מאי טעמא קריאת שמע דרבנן אמת ויציב דאורייתא מתיב רב יוסף** [5]**ובשכבך ובקומך אמר ליה אביי ההוא בדברי תורה כתיב תנן בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה ועל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו ואי ס"ד אמת ויציב דאורייתא לברוך לאחריה מאי טעמא מברך אי משום יציאת מצרים הא אדכר ליה בקריאת שמע ונימא הא ולא לבעי הא קריאת שמע עדיפא דאית בה תרתי ור' אלעזר אמר** [4]**ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא חוזר וקורא ק"ש ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל ורבי יוחנן אמר** [7]**[8]ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו: ואמר רב יהודה אמר שמואל** [9]**היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל פוסק ואפילו באמצע ברכה איני והאמר רב נחמן כי הוינן בי רבה בר אבוה בעון מיניה הני בני בי רב דטעו ומדכרי דחול בשבת מהו שיגמרו ואמר לן** [10]**גומרין כל אותה ברכה הכי השתא התם גברא בר חיובא הוא ורבנן הוא דלא אטרחוהו משום כבוד שבת אבל הכא הא צלי ליה: ואמר רב יהודה אמר שמואל** [11]**התפלל ונכנס לביהכ"נ ומצא צבור שמתפללין אם יכול לחדש בה דבר יחזור ויתפלל ואם לאו אל יחזור ויתפלל וצריכא דאי אשמעינן קמייתא ה"מ יחיד ויחיד אמר כבר שתיהן מ"מ שמא אמר ק"ש ולא אמר אמת ויציב שזה יכול להיות ועתה כשיאמר אמת ויציב הכל וכי תימא שמא לא קרא לא זה ולא זה כיון דספיקא הוא כולי האי לא אטרחוהו רבנן לחזור שיהם הכל אם יאמר ק"ש אין זו תקנה גמורה כל כך דשמא קרא ק"ש אחרת ולא יצא כלל כמה שעושה עתה ואם כרור שלא אמר כבר ק"ש אם כן לא אמר נמי אמת ויציב שאין רגילות לומר אמת ויציב בלא ק"ש ואם כן כשיאמר מעתה ק"ש לא תקן כלל ולא יצא מדי שפקפו עוד אמר הר"ר שמעון** [12] **דמיירי שפיר שאינו מסופק אלא מתמה ויציב אבל ברור הוא שקרא ק"ש ואפילו הכי הוי אמת ויציב דאורייתא שר"ל ספק לא אמר אמת ויציב עם פרשת ציצית שמסופק אי לא אמר לא פרשת ציצית ולא אמר ויציב ואם כן לא הזכיר כלל יציאת מצרים וכולה מילתא דיציאת מצרים קרי ליה אמת ויציב לפי דטעם אמת ויציב הוי משום יציאת מצרים והלכך הוי פרשת ציצית בכלל אמת ויציב: ההוא בדברי תורה כתיב. והא דלמרינן לעיל בפרק קמא (דף כ.) בערב משום דכתיב ובשכבך אמקמתא נעלמא הוא** [13]**:**

ורבי יוחנן אמר ולואי שיתפלל אדם כל היום. אומר ר"י דהלכה כרבי יוחנן ודוקא בספק התפלל [14] אבל ודאי התפלל לא [15]מצינו דאינו חוזר ומתפלל אמר רב יהודה אמר שמואל בסמוך ומזכר שהתפלל פוסק וכו' וכן אם יכול לחדש דבר בתפלתו: **עד**

מסורת הש"ס

(6) נקמן דף כה:, (7) מכילתא דר"י פ' בא ונקמן דף מח: ע"ב, (1) [נ"ל רב יהודה אמר שמואל] וכן איתא בריש"פ וברא"ש), (2) פסחים דף ה:, (3) [פירן תוס' פוטה לב: ד"ה וכרבי], (1) [וכרי תוס' פוטה לג ע"ב ד"ה וכרי תוס' מנחות מג ע"ב ד"ה לחזן], (1) [וכ"כ תוס' לקמן מט. ד"ה מפני].

הגהות הב"ח

(6) גמ' אמר ר' יהודה אמר רב מנין לברכת המזון: (3) שם מה למזון. נ"ב פירן לקמן כפ' אלמא שלבלי סוף דף מח:

גליון הש"ם

גמ' אינו חוזר וקורא. פי' ברגיגו יוהב לעיל פ"ב ריש ד"ה לאמלגא: שם פ"ש ק"ש דרבנן. פי' בכ"ק מ ע"א תוס' ד"ה וכן היה ר"י פוטרו מכל המצות אלמאורתא בתורה ובפוטה לב ע"ב תוס' ד"ה וכרבי ומנחות מג ע"ב תוס' ד"ה ולחזן: **רש"י** ד"ה שאינו בר כלומר שלא מצינו. ובילקו כתב בנ"מ פח ע"ב ופירן קרוטבן מו ע"ב תוס' ד"ה ל"ק: תוס' ד"ה ורי"ו בר אבא דאי התפלל. פי' לקמן כנ ע"א תוס' ד"ה מפני:

מוסף תוספות

א. בתוס' ר"י"ש מובא זה בשם ר' שמעיה (וכן הוא בשאר הראשונים).

מוסף רש"י

ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא. משום כבוד מלכות שמים (סדור רש"י מ"ז מז. מחזיו מ"י ל:). **ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו.** ולמן נתפלה יתירה משום כרסה לנעלה (פסחים נד:).

רבינו חננאל

וסלקא אליבא דרב חסדא דקרית שמע מן התורה שנאמר ודברת בם ואית בה נמי מלכות שמים שנאמר שמע ישראל יי אלהי יי אחד. וברכת המזון לאחריו מדאורייתא שנאמר ואכלת ושבע וברכת. לפיכך קורין שמע ומברכין ברכת המזון לאחריו. לאפוקי תפילה דהיא מדרבנן ומלכות שמים נמי ליה בה, לפיכך לא יתחיל ואם התחיל יקצר. ואשכחן ברכת התורה לפניה מדכתיב כי שם יי אקרא הבו גודל לאלהינו. ואיתיו מן המזון, וברכת המזון לפניו מן התורה ונדחה, ועלתה כי ברכת התורה לאחריה וברכת המזון לפניה שהיא המוציא מדרבנן נינהו. ור' אלעזר אמר ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא ק"ש ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל. וקי"ל כר' אלעזר דהא כולהו רבנן האי קרא ורברת בם בק"ש דרשי ליה, אפי' ב"ש וב"ה כולהו שרין ודברת בם בק"ש דרשי ליה. הלכך אע"ג דרב אלעזר לגבי שמואל כתלמיד הוא, כיון דתני קימא כוותיה לא משגחינן בשמואל, אלא ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא. אבל ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל, דודאי תפלה מדרבנן. ור' יוחנן אמר ולואי שיתפלל אדם כל היום כלו. בהא נמי כר' אלעזר קי"ל דאע"ג דר' יוחנן רביה, לא פליג עליה בהדיה ואמר חוזר ומתפלל, אלא ולואי שיתפלל כל היום קאמר, מכלל שאם לא עשה לא עבר. וקבלנו מרבותינו שהיו חכמים מוקמי לה להא דר' יוחנן בתפלת ערבית לבד, וכדאשכחן בספחים בענין מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב וכו', דרש רבא שוברות ומגיקות מתאנות בו ומשלימות כדרך שמשלימות ביום בפורים ובין השמשות שלו אמור. וכן אמרו משמיה דר' יוחנן, ומקשינן ומי אמר ר' יוחנן הכי והא אמר ר' יוחנן תשעה באב אינו כתענית צבור (רק) וכו' עד אלא מאי אינו כתענית צבור דקאמר ר' יוחנן לתפלת נעילה, כלומר אינו מתפלל בנ' באב תפלת נעילה. ומקשינן איני והא אמר ר' יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום כלו, ומשנינן התם רשות הכא בתפלת נעילה התענית צבור חובה,

עין משפט
נר מצוה

לו א מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הלכה יג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן סז: לו ב ג מיי' פ"י מהל' תפלה הלכה ו סמג עשין יט טוש"ע א"ח סימן קז סעיף ה: לח ד מיי' שם הלכה ז סמג שם טוש"ע א"ח סי' רפח סעיף כ: לט ה מיי' פ"ג מהלכות תפלה הלכה ט סמג שם טוש"ע א"ח סימן קז סעיף ה:

תורה אור השלם

1. וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. דברים ח י
2. כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ. דברים לב ג
3. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. דברים ו ז

רבינו חננאל (המשך)

ובזה השעה באב אינה כתענית צבור. הנה אפי' תפלת נעילה דחד אותה בט"ב, וכש"כ תפלת שחרית התפלת המנחה. דאמר ריב"ל פר' תפלת השחר כנגד תמידים תקנום ותניא כוותיה והכי סליקא שמעתתא. וכשם דלא מקריבין יותר משני תמידין ביום, ואם יקריב עובר משום בל תוסיף, כך אין אדם מתפלל יותר משתי תפלות ביום, ואם יתפלל עובר משום בל תוסיף. תפלת ערבית הא קיי"ל כרב דאמר רשות. ואע"ג דהיא רשות אשכחינן דהוה מצלי ליה, בדוד כתיב ערב ובקר וצהרים אשיחה והמיה, ובדניאל כתיב זמנין תלתא ביומא הוא ברך על ברכתי ומצלי וגו'. ואפי' אי מוקמת לה להא דר' יוחנן דפליג על ר' אלעזר, הא אשכחן תניא כוותיה, דתניא יכול יתפלל אדם כל היום כולו, כבר פסדוש ע"י דניאל וחמנין תלתא ביומא וכו'. וקיימא לן דכל היכי דפליגי רבנן אהדדי ותניא כחד מינייהו, הלכתא כוותיה. ואפי' תלמיד בהדי רביה. ואם תאמר הני מילי תפלה של חובה, אבל תפלה של רשות שרי, הא תפלת ערבית שהיא רשות ובהדיא קא חשיב הלתא, מכלל דלית לן לא חובה ולא רשות בר מהני תלת. ועוד מדקתני רב יהודה משמיה רשפואל היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל פוסק אפי' באמצע ברכה, ש"מ דהכי סוגיא דשמעתא דלית לן לצלויי צלותא יתירתא דקא עבר משום בל תוסיף. דהא ליכא מאן דפליג אהא דשפואל, ועל כגון דא אמרינן דבר הלמד מענינו. וה"מ בצבור דתפלת צבור קיימא במקום המדין דלית לן רשות לאוקופי [כמו התמידים], אבל יחיד אי בעי לצלויי תפלה רשות קודם תפלת המנחה כגון תחנונים אינו מפסיד שהיחיד מקריב עולת נדבה [כך מתפלל תפלת נדבה]. ועוד זאת השמעתא דשמואל דאמר התפלל ביחיד ונכנס לביהכנ"ס ומצא צבור מתפללין אם יכול לחדש דבר בתפלה יתפלל [ואם לאו אל יתפלל, דאי מחדש בה ומוקים בטעותה שאינה תפלה] כלומר כיון שחדש דבר בתפלה שם הראשונה תחנונים ומותר לו אפילו בצבור להתפלל, שכן אפי' בתמיד אם הקריב יחיד תמיד, ונתברן שאין הצבור מקריבין בו ביום תמיד, ומצא שהצבור מקריבין, יוצא בתמיד של צבור והראשונה עולה לו נדבה, וכך ענין התפלה. ואמר רב יהודה אמר שמואל היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל פוסק אפילו באמצע ברכה.

פי', כגון שהתפלל תפלה ארעתא דחובה ושכח שכבר התפלל ועמד להתפלל ארעתא דחובה ונזכר שכבר התפלל פוסק ואפי' באמצע ברכה. שאם בא לגומרה נמצא כמי שמקריב שני תמידין בשחרית שהוא עובר משום בל תוסיף, ולפיכך פוסק ואפילו באמצע ברכה. ובהא אפי' ר' יוחנן מודה דלא קאמר רבי יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו אלא תפלת נדבה כגון תחנונים וכיוצא בהן, אבל תפלת חובה לא קאמר. הני בני בי רב דטעו ומדברי דחול בשבת וכו' גומרין כל אותה ברכה. דוקא בי"ח דערבית שחרית ומנחה, אבל במוסף פוסק אפי' באמצע ברכה.

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com